

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 22.

V Ljubljani, 15. novembra 1883. l.

XXIII. leto.

Kratkovidnost v ljudski šoli.

Našemu telesnemu razvoju okó mnogo pomore, dušnemu pa gotovo največ. Brez očesa — kako bi bilo naše kretanje, kako nesigurno bi taval v večnej temi, kako bi si izbirali hrano, kako pripravljali obleko in stanovanje, kako bi se izogibali mnogo-vrstnim nevarnostim, kako občevali med sabo! Gotovo, žalostno bi bilo naše telesno životarjenje brez vida; mnogo, mnogo žalostneje, nego li življenje „slepčevó“ mej nami videčemi, kojemu mi pomagamo, in kateremu mi podajamo sredstev, da ne ostaja čisto nedelaven in zavržen ud človeštva. — Veliko žalostneje je pa, če človek svoj najdražji ud — „okó in vid“ pozneje — bodi si ali sam — ali pa radi nerodnosti in lehkomišljenosti družih, kar se tako pogostoma zgodi, pokvari, ter včasih popolnem izgubi. — Dan danes otroci svoj vid pokvarijo pogostoma že v nežnej mladosti — domá, kjer malomarni in brezvestni roditelji to čisto v nemar puščajo. — Kako se pogreški oči, posebno „kratkovidnost in slabovidnost“ množé, nam je dokazal profesor „Netolizcka“ v Gradci, kjer je preiskal po ljudskih in meščanskih šolah 5000 dečkov in deklic in našel mej dečki 10%, mej deklicami 13 1/2% zeló kratkovidnih in tudi slabovidnih nekoliko. Tacih, ki so le malo kratkovidni, je še več. Število kratkovidcev pa ne raste le po srednjih šolah, ampak tudi po ljudskih, kar je še žalostnejše. Vzrok tem žalostnim prikaznim je nevednost in neskrb, ali pa nemarnost tacih, katerim so deca izročena. Koliko se že pri majhnih otrocih greši! Kako malo se po navadi pazi na okó! Le redko se išče pomoči pri zdravniku, in to še le tedaj, ko je že težko pomagati! — Že pri rojstvu otrokovem se časih narobe dela. Premočna svetloba je novorojencu zeló nevarna. Roditelji in drugi, katerim je skrb za otroke izročena, morali bi jako previdni biti. Ljudski učitelj, ki mora ob jednom biti — odraslim dober „svetovalec“, — naj nevednim starišem, kjer koli le vé in zna, tako tudi v tem važnem predmetu z besedo ali pa v dejanji pomaga. On pride z njimi dostikrat v dotiko. Naj jim pové, da je potrebno otroku pogosto oči očistiti, in paziti je treba, da je v sobi poleg prave svetlobe tudi čist vzduh (zrak). Nekatero matere pusté celo noč luč goreti, da jim je ni treba prižigati, kadar je potrebujejo. To je „otročjim očém“ kvarno, posebno, ker so v mladosti bolj občutljive. Prav majhni otroci so večkrat poslom popolnem prepuščeni, in decam se pri teh ne godí vselej kaj dobro. Kolikokrat vidimo otroke voziti v „odprtih vozičkih“. — Ubogo dete leží vznak in mora neprestano gledati svetlo nebó. Še solnca ga ne čuvajo vselej. Mar je čudo, če otrok postane slaboviden? Mimogredočega človeka zgrabi jeza, kadar vidi kaj jednacega! Tudi v šoli se jednako godí. Šolarji morajo večkrat čitati ali pa pisati na

solnčnej svetlobi, in učitelj se za to ne zmeni. On naj otroka precej od tega odvrne ali vsaj opozori; tudi mu more kaj pomagati. — Jaz bi tako pestunjo posadil vznak z obrnenimi očmi proti solcu in učitelju ukazal delati na svetlem prostoru, in iskusi bi oba, kako je to prijetno! Se vé, da bi bilo še mnogo omeniti o „pogreških“ o kratkovidnosti iz domače hiše — ali poglejmo rajše v naše učilnice! — Žalostno, pa resnično je, da je „kratkovidnosti“ mnogokrat šola — posebno v nižjih razredih — kriva. Tù je treba v prvej vrsti imenovati šolske sobe. Kvarno očesu je, ako je šolska soba temna ali soparna, in ako svetloba ne prihaja od prave strani. O tem se sicer ne moremo povsodi pritoževati, ker nova šolska poslopja so primerno zidana. Vender se pa tudi tam mnogokrat greši — posebno po leti, ker učitelji radi hlada zapró „jalousiene“ (poltne) tako, če človek notri stopi, meni, da je prišel v kako podzemeljsko „katakombo“. Deca celó drug družega ne vidijo. Kako jim je le moč s table prepisovati — ali čitati i. t. d. Tacega učitelja bi jaz zaprl v temno sobo in mu ukazal n. pr. iz kake knjige prepisovati, in prepričal bi se, da je to muka in škodljivo njegovim očém. Mislim, da bi se mi za tako uljudnost lepo zahvalil. Tedaj, kar nam ni po volji, čemu siliti nežno mladino opravljati posel, ki jej toliko škoduje! S tem se pokvari vid — in to je v nebo vpijoči greh! — Skrbí naj se, da bo vzduh vedno čist in suh. Šolska soba naj bo, kolikor mogoče, svetla; ali svetloba naj ne pada naravnost v okó. V temnih šolskih sobah se nahaja 20 % kratkovidnih učencev; v svetlih le malo ali nobeden zeló kratkoviden. Paziti se mora, da učenec glavo drží v pravej višini nad klopjo, se vé, da je časih tolik, da se jedva iz klopi vidi. Zato naj se klopí odmerijo učencem po velikosti, a nikdar tako, da bi majhni otroci sedeli v velicih klopéh, ali pa narobe. Na dalje se otrokom ne more dovolj priporočati, naj knjige pri čitanji in papirja pri pisanji in risanji ne držé preblizu očém. Naj ne opazujejo predolgo in nikdar brez potrebe predrobnih predmetov, in kadar začutijo pri tacem opazovanji ali drugem delu trud, bolečino, ali kak bodec v očesu, naj nehajo okó napénjati in naj večkrat zamižé. Nevarnost, da postanejo kratkovidni ali slabovidni, je tem večja, ker se mnogi navadijo prav drobno pisati, in ker je še vedno mnogo šolskih knjig z drobnim tiskom in nejasnimi slikami. To naj učitelj, če je le mogoče, odstrani. A ne le drobni tisk sam na sebi, tudi to dela kvaro, da mora okó malo ne na vsakej strani knjige prehajati od navadnega tiska na drobni. Tudi na zemljevidih so imena in razna znamenja velikokrat premajhna in predrobna, kar pri iskanji imen in znamenj očesu neizrečeno škoduje. Šolske oblasti naj bi prepovedale vse učne knjige in pripomočke, pri katerih je treba očí preveč napénjati. To je tem bolj želeto, ker morajo otroci po zimi domá pri slabo gorečej luči delati, kar mnogo škoduje. — Dokler otroci rastejo, imajo jako občutljivo okó in prav lahko postanejo kratkovidni. Zategadelj naj razumni učitelj in odgojitelj — (ker stariši — posebno na deželi — premalo pazijo) — strogo gleda na to, da si otroci ne kvarijo svojih očí brez vsakotere potrebe. Naj ne beró pri slabej svetlobi, v mraku i. t. d.; pri čitanji, pisanji in risanji ne smejo sključeno sedeti in blizu gledati. — Ako pa vidiš, da so otroci že kratkovidni, jih uči če dalje iz večje daljave gledati; naj se jim n. pr. polagoma odmičejo knjige od očí. Na ta način se mladina lahko iznebi „kratkovidnosti“. Dobro je tudi otroke pogosto voditi na prosto in jasno ter jim kazati različne oddaljene predmete. Učitelj naj otrokom tudi večkrat pové, kaj očém škoduje: 1. nemiren, trepoleč plamen, ker se okó pri nemirni svetlobi skoro otrudi; 2. gledanje drobnih stvarí po solnčnem zahodu, ali pri slabo brlečej luči; 3. premočna svetloba; to je (osobito) za mrežnico (Netzhaut) škodljivo; 4. gledanje v solnce in bliskanje posebno po noči, ko je zenica (Pupille) bolj razširjena. Mnogi so radi tega že oslepelí, ker se jim je iznenada zabliskalo pred očmi. 5. Gledanje gladkih, svetlih

in sijajnih stvari n. pr. led, sneg, zrcalo, vodo i. t. d., kadar sije solnce na nje. 6. Branje, pisanje, šivanje itd. na solnci. 7. Prevelika svetloba in prenagla izprememba svetlobe. 8. Ponočno delo, prah in dim — posebno po delalnicah. Takim je treba priporočati pogosto oči izpirati, večkrat nekoliko časa počivati in krog sebe gledati, sobe snažiti in zračiti. 9. Kvarno očém je tudi navadni dim, še bolj pa tobakov dim, ker se v tobaku nahajajo otrovne (strupene) tvarine. 10. Čitanje mej potjo, na vozu, ali mej vožnjo na železnici, ker je okó nemirno in se zeló trudi. 11. Hitro čitanje, prepisovanje, risanje po vzorcih, branje v postelji je očém tudi škodljivo. 12. Kvarno očém je vsak krvni naval, kar povzrokujejo razne okolnosti n. pr. neprimerne tesne obleke, trdi neugibični zavratniki, pasi, stani na zadržuljico i. t. d. 13. Močen svetloben odsev je zeló škodljiv; solnce naj ne sije v sobo; ravno tako je kvarno očém, ako stene nasproti stoječih hiš svetlobo preveč odsevajo. 14. Deklicam naj se pové, da ne nosijo senčnikov preživih barv, ker je odsev prejak. Nekateri stariši svojim nežnim frajlicam celó rudečo prevlečene senčnike omislijo —, da bi se ne videle blede; — no so pač šegavi ljudje. — Pri deklicah tudi naličja ne smejo biti živih barv, ker to očém škoduje. — Sploh naj pa učitelj v šoli odstrani vse, kar bi utegnulo otročjem očém škodovati. Konečno naj le še to omenim: Če vzgojitelj v šolo dobi užé na očéh bolnega otroka, naj nemudoma starišem naročí, da ga pošljejo k večšemu zdravniku, kajti le ta zna bolezen in nje vzrok spoznati ter najti pravo zdravilo.

Vaški Jerni.

Ženska vzgoja.

(Spisuje **Jos. Ciperle.**)

17.

Da bodo naše hčere pravične, bodimo tudi mi pravični do njih; a prerediti smo pravični.

Rodila se nam je hči. Užé to nam ni največ zeló všeč. Deček bi nam bil ljubši. Ali verjemite, da novorojena hči je nedolžna pri tem, vender pa mora ona mnogokrat občutiti našo nezadovoljnost. Dostikrat ne vidi ona zato po cele tedne našega prijaznega obraza; hudujemo se nad njo, ako se moramo le količkaj truditi z njo, in tudi ni nam všeč, ako se malo trudimo. Mislimo si: Glejte, ko bi bil deček, kako malo truda bi nam prizadejal, in koliko bi se dalo napraviti iz njega! — Toda, imamo le hčer! Žalibog!

Ljudje največ ne vedó ceniti ženske; le tista veljá kaj pri njih, ki se je, recimo, omožila s kakim imenitnejšem, potem tista, ki je postala, recimo, profesorica ali vsaj otroška vrtnica. Tista je pri ljudéh kaj vredna, ki si prisluži toliko, kakor kak mož. Ali ona, ki modro vlada v domači hiši, ki živí in trpí le za svoj dom, za svojega moža, svoje otroke, — oj, ta ni vredna mnogo! Kdo govori o nji! Kdo jo občuduje! In vender ona koristi več národu, nego tisoč drugih učenih. In ker ni mogoče vsem starišem vzgojiti svojih hčerá tako, da bi enkrat pridigovale svojo učenost raz katedrov, ter razsvitljevale s svojo modrostjo glavice svojih slušateljic, zato niso hčere pri njih vredne nič.

Kogar ne ljubimo, s tem se tudi ne bodemo pečali z onim veseljem, katero je potrebno pri vzgoji. Slaba navada je ta, da stariši one otroke, katere posebno ljubijo, tudi pitajo z boljšo jedjó, ter jih lepše oblačijo, nego druge. Dalje smejo njih ljubimci tudi mnogokrat biti samoglavi, nepokorni in hudobni, a ne skriví se jim zato niti enega lasú. I oni, ki nam niso takó priraščeni na srce, se ne smejo niti ganiti, in užé godrnjajo stariši, jih svaré in celó kaznujejo. Celó nič nimajo zoper to, ako ljubimci te

uboge zanemarjence dražijo, zaničujejo in tepó. — In da so mej temi zanemarjenci le predostokrat deklice, tega menda mi ni treba ponavljati.

Kakšen sad ima taka vzgoja, ako jo moremo še imeenovati tako? Naj potožijo komu deklice, da se ravná takó z njimi, reče se jim, da stariši užé vedó, zakaj ravnajo tako; ali reče se jim celó: kaj hočeš imeti družega, saj si le deklè; s teboj se ne bodo upirali toliko, kakor z dečkom.

In zakaj ne? Ali vé kdo kakov pameten vzrok za to? Jaz ga ne vem. Le sam predsodek, da ženska ni vredna toliko nego moški, le sam ta pregrešen predsodek nas ovira, da vzgoja naših hčérá je na tako nizki stopinji.

Toda včasih je zopet drugače. Včasih se vse storí za hčere, in nič za dečke. Tako ravnajo oni stariši, ki mislijo, da jim bodo hčere enkrat več koristile, nego dečki. Se vé, to je ravno tolika napaka, kakor, ako se čisto zanemarjajo.

V navadnem življenji je v občé razširjeno ono mnenje, da neha ženska mnogo prej biti otrok, nego deček. Zato jo začnó ljudje tudi mnogo prej vikati, ter ji dajati naslov „gospodičina“. S tem se dela hčerkam le krivica. Vikamo navadno onega, kogar spoštujemo; ali nasprotno tudi onega, kogar zaničujemo ali komur hočemo pokazati, da ni na tako visoki stopnji nego mi, in slednjič tudi tujce. Toda, ako vikamo dekleta, ki še niso prišle do prave zrelosti, mislimo tudi izkazati s tem le nekako spoštovanje do njih. Vender ne dosežemo nič družega, kakor da jih napihujemo. To je krivično.

(Dalje prihodnjič.)

Lepopisje v národni šoli.

(**Franjo Gabršek.**)

(Konec.)

6. Lepopisje v národni šoli mora, kakor vsak drug predmet, meriti kolikor mogoče na praktično življenje. Zato treba, da si prisvojé učenci značajnega rokopisa, kateri jim bode ostal ves čas življenja. Otroci pozneje malo ali nič ne pišejo; kako lahko se torej zgodí, da čez nekaj let še sence tako ne pišejo, kot so v šoli pisali. V tem obziru bi oni skoro prav imeli, ki tožijo, da se v zdanjej šoli na lepo pisavo vse premalo pazi. Z značajno pisavo se more ponašati le oni, kdor se je užé v šolskih letih trudil, da je vse, kar je pisal, tudi lepo pisal. Pa tudi to bi znalo značajnej pisavi škodovati, ker v črtane zvezke vse predolgo pišemo. S tem se učenci premalo vadijo, s prosto roko in s prostim očesom črke z jednako gornjo ali spodnjo dolgotstjo pisati. Okó se ne navadi različnih visočin prav primerjati. S početka se vé, da se črtanim zvezkom ni mogoče ogniti, a pozneje, ko so učenci užé nekaj izurjeni, lahko prosto pišejo brez črtanih vrst, bodi si v zvezke ali na pločice. Ker pa je prehod k nečrtanim zvezkom težak, zato se tù sosebnó slabejšim pisarjem lahko pomaga s pisalnimi mrežami ali s podkladki. Na konci šolskega pouka gleda naj se tudi na to, da se otroci polagoma privadijo takšnej pisavi, kakeršno bodo v življenji rabili, namreč ne prevelikej, katera se v življenji navadno ne rabi. S tem se jim bode prehod v življenje zeló olajšal, in značajna pisava bode mnogo pridobila.

Omenim naj še različnih predlog ali vzorcev, ki so se poprej zeló rabili in kateri so nadomestovali predpisovanje na šolskej tabli. Gledé današnjih boljših metod in z obzirom na vkupni pouk, kateri moramo tudi pri lepopisji gojiti, ne bodemo se v nemali niti za take predloge niti za zvezke z litografovano prvo vrsto. Predloge mogle bi se jedino le pri izurjenejših učencih izven lepopisne ure uporabljati kot obrazovalno sredstvo čuta za red in lepoto. Sicer pa bodi učitelj pravi vzor učencem.

7. Mej tem, ko otroci pišejo, nadzoruje in pregleduje učitelj njih delovanje. Pri tem se uveri, če pišejo njegovi učenci prav, ali ne. Ako najde pomote, popravlja jih vkupno na šolske tabli. Z vkupnim popravljanjem si prihrani mnogo časa in truda ter doseže, da se vsi učenci ob enem prepričajo o naopačno napisane obliki. Naopačnih oblik ne popravlja učitelj sam, temveč učence le napeljuje, da sami določijo pomote, da se sami razločno izrazijo o naopačnih potezah in da na takov način pridejo k popolnej samosvesti svojih napak. Tudi s tem učitelj lepopisju mnogo pripomore, da zvezke vsakokrat ali le včasih domá z rudečim črnilom popravlja in zasluženi red spodaj zapiše. Vender pa veljá tudi pri lepopisji znano pedagogično pravilo: „Desetkrat bolje je, pomotam se izogibati in se jih obvarovati, kakor izboljševati jih“. Tukaj naj omenim še to, da je dobro in praktičnemu življenju služeče, ako se otroci vadijo v vsakej lepopisnej uri v zadnjo vrsto pisati kraj in dan (datum), kajti lepo in pravilno pisanje tega priča o rednosti in točnosti učencev in učiteljev.

8. Videli smo, kako naj se lepopisje poučuje, da bode v resnici obrazovalno, a ne mehanično. Zdaj pa se vpraša, kdaj naj se začénja s peresom in črnilom v zvezke pisati. V tem je mnenje današnjega učiteljstva zeló razkosano, in težko je najti dve šoli, kjer bi se ob enakem času začelo v zvezke pisati. In to je povsem prav; kajti individualnost pojedinih šol, nadarjenost učencev na raznih šolah, kakor tudi učno postopanje učiteljev, in če gojé v svojej šoli še tako dobro metodo, tako je različno, da se kaj težko za vse šole jednočasen začetek pisanja v zvezke določi. V obče se more reči, da vlada v učiteljskih krogih v tej zadevi trojno mnenje. Jedni trdijo, da naj otroci takoj s početka šolskega pouka v zvezke pišejo; drugi so zopet tega mnenja, da se ima lepopisje v zvezke pričeti v zadnjem četrletji prvega šolskega leta; tretji pa so odločni nasprotniki vsacemu pisanju v zvezke v prvem šolskem letu in začénjajo še le z drugim letom v zvezke pisati. Mej zadnjimi nahajajo se odlični strokovnjaki, znamenje, da ima njihovo mnenje največ pedagogične veljave.

Pisanje s peresom res nima svoje težave v roki, ker ta se slednjič vender-le uvadi, pač pa z obzirom na papir. Besedo prikupno in pravilno na papir zapisati je težka naloga, katera se prvencem takoj v početku šolskega pouka pač ne more nalagati. Papir ni tako voljan kot pločica; zato ne bi bilo prav, malih otrok mučiti s to pisalno pripravo. Učenci so še premalo izurjeni, da bi se mogli varovati čaček in družih posledkov, katere prouzročuje črnilo na papirji ali na prstih. Vsaj mali neizurjeni prsti še s pisalom ne morejo prav ravnati, kako li s peresom v črnilo pomočenim! Predno začnó otroci s peresom pisati, morajo si vsaj nekaj spretnosti in varnosti v oblikah prisvojiti, kar pa se prej, predno se vseh črk ne naučé, težko zgodi. Na drugej strani pa ostane tudi resnica, da je pisalo jako nespretno orodje, ker se ne udaja nežnej roki otroškej in ker je mnogo težje od peresa. Učenceva roka ne more pisala popolnem v svojo oblast dobiti, marveč mora le v službo njegovo stopiti, s čemer pa se zeló pokvari. V tem obziru bi bilo res najbolje, ko bi se pisalo in pločica popolnem odstranili ter s peresom in papirjem nadomestili. Na svinčnik, katerega nekateri namestu pisala priporočajo, se tukaj ne bodem oziral.

A pomisliti je, da je pisalo in pločica najcenejša pisalna priprava, in da národ užé itak godrnja nad preogromno rabo pisank in peres. In če tudi ostane popolna resnica, da dobé otroci s pisalom težko roko, katera jih potem pri pisanji s peresom zeló ovira, vender je tudi res, da dobé težko roko tudi v poznejšem življenji pri delu. Če pa se temu ni ogniti, tedaj je bolje, da se vpelje peró in papir še le takrat, ko bode za lepopisje večjo veljavo imelo. V obče pa se kar nič ne zamudí, če začnó prvenci še le pozneje, recimo proti koncu prvega šolskega leta ali pa še le v drugem

šolskem letu s peresom pisati. Izkušnja uči, da raba peresa nima potem nobene težave več. Da pa se vender določi nekak obrok, v katerem bi bilo zgodno začeti v zvezke pisati, in da se ogne vsakej skrajnosti, zato naj bi se to zgodilo v prvem letu in sicer potem, ko so se otroci naučili male in velike črke vsaj nekoliko spretno pisati. V obče pa bi bilo želeli, da bi se v narodnej šoli, vzlasti na srednjej in višjej stopnji, manj s pisalom na pločice pisalo. Dobro bi bilo, ko bi se pločica omejila le na pisalno-čitalni pouk v prvem šolskem letu in na računstvo po vseh razredih.

Ko so začeli otroci v zvezke pisati, poučuje naj se neprestano in sistematično.

Na spodnjej stopnji učé se otroci najlažjih črk v genetičnem redu z dotičnimi predvajami vred.

Kar se tiče pisnih oblik, je pač neobhodno treba, da se vsaj na jednej in istej šoli vpeljejo jednake oblike. Kolika kvar se dela učencem, če rabijo učiteljem več-razrednic raznolične pisne oblike! To se prav lahko doseže s tem, da se rabijo tudi pri lepopisji one pisne oblike, katere se nahajajo v vpeljanej čitanki. Dobro pa bi bilo, ko bi se tudi učitelji celega okraja ali več okrajev, dá vse dežele v tej zadevi združili. S tem bi se napredek v lepopisji onih učencev, ki prestopijo iz jedne šole v drugo, zeló olajšal. Jednotna metoda se za vse učitelje res težko določi, ker vsakdo bode upotrebljeval, le ono metodo, katera njegovim okolnostim najbolj ugaja. A jednotne pisne oblike, jednotno držanje telesa in peresa in kar je še več tacega, more se tudi za večje učiteljske kroge določiti. Tudi v tej zadevi naj bi se ravnalo po „Abecedniku“ ali po „Začetnici“, v dotičnih okrajih ali v dotičnej deželi vpeljanem. Vender je to užé težje, ker niso povsod jednake knjige vpeljane, in ker ima vsaka današnjih početnih čitank drugačno pisavo. To je velika hiba, katera jednakolično pisavo v širjih krogih zeló obtežuje. Zato bi bilo dobro, da bi se v deželnej učiteljskej konferenci ali vsaj v posameznih okrajnih konferencah določile jednotne pisne oblike za ves dotični obseg.

Na srednjej stopnji učé se otroci istih črk kot na spodnjej, samo da se pišejo v pojedinih skupinah in da se tečaj preje dokončá. Potem pa sledé razni pregovori in izreki. Ozira se tudi na težje črke in vzlasti na one oblike, katere so si otroci napačno prisvojili. Tudi na tej stopnji bi bilo dobro, ko bi učitelj neposrednje poučeval. Kjer pa to ne gre, gleda naj, da otrokom vsaj pisne oblike in razne zveze neposrednje predoči, potem naj pa na pišoče učence ostro pazi.

Na višjej stopnji pa naj se sistematični pouk vedno bolj umika pravemu na dejanjsko življenje merečemu lepopisju. Tú naj se vpeljejo jednovrstni zvezki. Nekateri pa so tega mnenja, da na tej stopinji posebnega lepopisnega pouka še treba ni, ker mora itak vsa pisava lepa biti. V vsakem obziru pa je ravno tú treba gledati na to, da so zvezki čedni in redni.

Knjiga Slovénka

v
dobah XVI. XVII veka.

c.

Zimske proste urice

o latinsko-kranjski pismenosti po priliki latinskega jezika vravnani, iz ktere se Možovitskega, Rutenskega, Poljskega, Českega in Lužiškega jezika z Dalmaškim pa Hrovaškim sorodnost lahko spozna.

Pred temi vsemi se nahajajo nektere črtice, Cirilsko pa Glagoliško, in v teh Rutenske pa Možovitsko pravopisje kažoče.

Adama Bohoriča.

(Do Rimlj. 14. Pogl.)

Vsaki jazik spoznati hošte Boga (Cir. i Glag.).

Vlaki jesik bode Boga sposnal.

Omnis lingua confitebitur Deo.

Πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται τῷ Θεῷ.

V Vitebergi

Leta MDLXXXIII.

*

Predgovorček dežele Štajarske, Koroške in Kranjske slavnih velikašev sinovom, vsej viteškega stanu plemeniti mladini.

Da je več jezikov znati i prijetno i koristno, dà celó kaj potrebno, to je jasno kot beli dan. Kaj namreč more bolj veseliti prosto srce kot to, da zna svojo ali družega bodisi govorečega bodisi pišočega misel v spodobnem govoru, kateri je misli kazalo, in v prilični besedi razjasniti ali razjasnjeno zreti kakor pred seboj? Kaj pa je koristnejše od tega, ako razumeš te, ki pripovedujejo o Bogu, o pravu in o naravi, ali spomenike spisane o tistih rečeh, in če moreš zaklad, kateri v njih tiči, vzdigniti in razviti ter ga, kadar je treba, sebi v prid prav obrniti. Naposled kaj je, česar morejo ljudje teže pogrešati, kakor spoznanja omenjenih reči, po jezikih: kajti brez njihovega pripomočka se niti cerkveni, niti državni nauk, niti posamezne niti javne šole braniti in ohraniti ne dajo. Molčim o tem, da so tisti, kateri potrebnih jezikov ne znajo, tudi tedaj, ko jim je dolžnost govoriti, ne vedoči, kaj se je povedalo, niti kako bi jim bilo odgovoriti, velikrat primorani kakor žabe Serifske obmolkniti ter udati se v veliko, veliko sramoto. In ker se za to trditev nahajajo ne redka prav učeno izdelana pisanja, je tako, da bi se res moglo dozdevati, da tisti, ki bi se trudil še kaj več mimo tega razkazovati, prazno slamo mlati in bolj svojo ubožnost kot premožnost razodéva. Zato, in ker mi je vsakako tukaj povrh in vsaj sploh nekoliko opomniti o pglavitni rabi ali o poslednjem namenu jezikov: torej hočem to, kar sem si namenil, o Slovenskem meni domačem jeziku (de Slavonica mihi vernacula lingua) in slednjič o povodu te knjižice ob kratkem in po svoji slabi moči zaznamnjati. O pravi rabi jezikov pa je najjasnejši sv. Pavla izrek, ki ga sam v listu do Rimljanov navede iz Izaija preroka, takole govoreč: Vsak jezik bo spoznal Boga. In s temi besedami kaže nam sv. Pavel najobširnišo učenost in najslajšo tolažbo, pa tudi pravo rabo jezikov. Kajti v začetku pojasnuje, da bode vedno nekaka skupščina teh, ki s pomočjo prvenjih jezikov Boga prav spoznajo in čestijo. Potem tudi naznanja očitno, da ne prejde ta svet, dokler se pri vseh ljudeh, pri vsakovrstnih narodih ne razodene poprej volja Božja. In to je v resnici edina stvar, po kateri se pobožne duše (naj še tako norsko počenjajo zoper cerkev Kristusovo, svet je satan) v vseh bridkostih tega življenja morejo vzdrževati, dokler si iz besede Božje gotovo morejo obetati, da bode enkrat konec nadlogam, in da gotovo pride oproščenje od prejšnjih: in tedaj sicer bode prav blizo, in da tako rečem, pred vratmi, kedar namreč godilo se bode češčenje Božje v vseh jezicih. Prava raba jezikova pa se je pričela s prvima začetnikoma človeškega rodu, z Adamom in s Hevo. Mogla sta namreč prva roditelja, v oni nedolžnosti in brez madeža vsakterega greha, prav hvaliti Boga. Kajti volja in srce pa druge dušne moči vse so tako vgajale pravi še sodeči pameti, da sta mogla i lahko i v najvišji popolnosti Boga hvaliti in slaviti: in zvrševala bi bila to na vso večnost ter z največo srčno radostjo, ako ne bi bila po satanovi zvijači prekanjena ter istega tako svetega stanu naveličana satanove zvite laži bolj čislala mimo Božje

zapovedi, in ako ne bi bila za nedolžnost prejemši pokvarjenost in propast na duši in na telesu, one tolike sreče ter one presladke zveze v hvali Božji, po pravični sodbi Božji, zgubila ter sama sebe z vsim zarodom pahnila v večno pogubljenje. Obropana tedaj vseh tistih tolikih darov sta po padcu delala vse bolj mlačno. Kajti razum, dasi je pred vsemi drugimi dušnimi močmi ostal bolj nepokvarjen, je bil vendar v božjih rečeh popolnoma oslepljen, v drugih pa nekaj malo vidi (dokler ga podpirajo kakor že ona prva načela, iz katerih so stvarjena in se še sedaj stvarjajo vse človeške umetnosti, značene z besedo modrosti ali pravejše modroslovja — philosophiae.) Potem se človeška volja vedno protivi volji Božji. Srce samo gorí sovraštva do Boga. Niže moči, ktere se s sploh znanim imenom premične (locomotivae) zovejo, delajo vse bolj leno. Vsled tega tudi človek (v tolikem porušenji — discrasia) tistega namena, za kterega je bil v začetku stvarjen, s svojimi tako zmedenimi in zbeganimi močmi ni mogel več doseči, niti Boga, kakor bi se spodobilo, slaviti in hvaliti. Zatorej bi imel zavržen biti človek z vsim svojim nasledstvom za vselej. Toda to prežalostno osodo človeškega rodu videč Premilostivi Oče nebeški ni pripustil, da človek sam in tako s človekom slava njegova popolnoma izgine. Torej se s svojim edinim in sovečnim Sinom in s svetim Duhom, vsa presv. Trojica namreč, čudo, posvetuje, kako bi se človeški rod dal spet popraviti ter vnovič vstanoviti češčenje Božje: ter sklene, da Sin, druga oseba v Bogu, na nedopovedljiv način o gotovem času seboj zedini narav človeško ter tako odkupi in v prvotni stan pripravi človeštvo. Zatorej mej Bogom, kot pravičnim sodnikom, in mej revnim pa obsojenim človekom srednik postane Sin Božji. Proglasi se obljuba milosti zavoljo Sina, iz žene rojenega. To milost so prvi stariši po veri vedno obračali sebi na prid. Tudi je sveti Duh potem po obljubljeni besedi po padcu še v verujočih vzbujal neka Bogu prijetna opravila in hvaljenja s pripomočjo jezikov (z besedo glasovito — vocali verbo) ter zbiral o vseh časih nekako skupščino, dalje plodeč ono obljubljeno milost: to pa po edinem in priprostem, kajti od Boga prošlem načinu govorjenja. Da se je i ta enojna in jasna govorica v cerkvi Božji v prejšnjih in mnogih stoletjih tudi brez črk in brez gotovega črkopisja (literatura) rabila in tako ohranila, to je sploh znano. Ker so namreč prejšnje dobe očetje bolj dolgo živeli, se lahko spozná, da so po izročevani obljubi milosti, po rabi onega edinega jezika pa brez pripomočka kterega črkopisja med seboj se vedno vzbujevali ter ono obljubo o prihodnjem žene sinu vseskozi do naslednikov poročevali. Ta ostala in tolikanj izvrstna dobrota, namreč raba edinega in s samim Bogom skupnega jezika, po toliko in tolikih zgubljenih darovih Božjih, kakor je bila sprevelika, tako je nasprot omilovati in obžalovati, da je zavoljo predrznosti ljudi okrajšano bilo (da tako rečem) njim i življenje, in da je o zidanji stolpa Babilonskega nastala zmešnjava jezikov, pač pravična kazen božja, da je iz enega čistega in prostega storilo se jih več in to nedovršjenih, in tako edinega onega prvega in svetega jezika čistota pri premnogih naslednikih se zgubila, in da je pravo češčenje Božje po mnogih krajih bilo ne samo zadržano, temuč da je skoro popolnoma prenehalo. Pa dasi je pripoznati, da je ona razlika jezikov bila zaslužena kazen, vendar je božja usmiljenost spoznavati spet v tem, da med onimi po vesoljnem svetu ter po raznih pokrajinah njegovih pogostnimi človeškimi selitvami oni prvi in sveti jezik vendar ni bil niti zatrt niti pokvarjen: temuč se je dasi v negotovih selih in tudi brez knjig in brez gotove pisave pri ljudstvu Božjem nepokvarjen ohranil: dokler ni slednjič Bog, v deželo dolgo že in pred mnogimi veki obetano svoje ljudstvo vodeč po voditelju Mojzesu, na gori Sinaju deset zapovedi spisavši svojim prstom Mojzesa kakor učitelj učenca in to skozi celih štirideset dni o gotovem črkopisji podučujoč po Mojzesu spisati dal tudi pentatevha (petoknjižja) ter ga naslednikom posvetil v gotovem, namreč v istem prvem pa mej vsemi najstarejšem in najsvetejšem, od pre-

svetega Boga prošlem jeziku. Tedaj še le so misli duhá, po vzgledu Bogá, kateri je prvi i Adamov i potlej tudi Mojzesov govoreči (ako se namreč tako reči sme) učitelj in slovníčar (vocalis Magister et Grammaticus) postal, po gotovem črkopisji in po besedi, katero imenujejo Ebrejsko, po onem Ebreju, ne obretniku (kajti to je povse pripisovati Bogu, kakor vže povedano) ampak po slavitelju, jele se zapisovati v razodevanji in razširjevanji hvale in slave Božje. Ostala je ta pisava in govorica pri ljudstvu Božjem, o katerem je Bog hotel, naj bode pentatevha nekako posebni váruh. A ona občevanja z vnanjimi ljudstvi pa pozneje bolj pogostna preseljevanja v Babilonijo in drugam so provzročila, da se je oni sploh sveti jezik Ebrejski nekoliko oddaljil od svojega izvirka i po pisavi i po izreki. Od tod je nastala druga govorica, ktera se zove ali Sirska ali Kaldejska, za prve in druge samovladije. In poznej so tudi posamne samovladije postavile svoja posamna narečja, po poglavitnem stolnem mestu, v posebni jezиковi rabi, tako Grki Grško, Latini Latinsko. In tako se je zgodilo, da za Ebrejskim in Kaldejskim jezikom Grški in za tem Latinski, so še sedaj štirje poglavitni jeziki, kateri se štejejo in so tudi najstarejši ter najpotrebniši, da jih veš in znaš. In dasiravno so, kedar je satan tako hotel, na svetu poznej nastajale ogromne prekucije in so zruševana in zbijana bila kraljestva in cesarstva: dasiravno so ljudje bili ali izganjani s svojih sedežev ali so vdarjali jo v drugih dežele in so po hudih nesrečah sesédala se kraljestva, ter zato razno medlo se vse, mešale se višine z nižinami, in vsled tega stvarjale se nékako brezštevilne posebne govorce: je vendar Bog v onih tolikih zmešnjavah po svoji neizmerni usmiljenosti, modrosti in previdnosti, na čuden način, Ebrejski, Kaldejski, Grški pa Latinski jezik v bukvah popisan vedno ohranil ter jih še sedaj ohranjuje cele: da bi ti jeziki bili kot ravnalo in pravilo drugim rečem in da bi iz teh, kakor iz vrelcev v druge jezike nekako pretakale se premnoge knjige, obsegajoče nauk o Bogu, poštene in koristne postave, zdravilne leke, ter tudi druge vede in umetnije, kako so dopovedovati pa prav obravnavati in razdeljevati vse stvari. Tako se še sedaj po posebni dobroti Božji daje nam sveto pismo Ebrejsko, katero je na več kot kraljevske stroške Ptolomeja Filadelfa neumrlega spominja kralja Egiptovskega prvokrat preloženo bilo v Grški jezik. Kajti Jožef oni sin Gorijonov v Judovski povéstnici posamezno našteva tiste kraljevske stroške, kateri znašajo, ako jih smemo računiti, vsoto nad 50 milijonov zlatov, ali ako hoče kdo povedati bolj po latinski, dala bi ona vsota — supra quinquagies millena millia aureos, vel si libet quingenties centena millia aureos: — vsoto, pravim, ktera nikoli nobeni vseh kraljev, ljudstev in časov, kar jaz vem, v letnem dobičku ali dohodku ni enaka. Te stroške je oni neumrli junak daroval celó za sami stari zakon, kateri ima v sebi 24 bukev, kaj ne bi bil hotel storiti, ko bi tudi novi zakon in ko bi tako došlo mu bilo celo sv. pismo? Takrat torej je prvič, pravim, Ebrejsko sv. pismo postalo Grško, katerim bukvam so pridejale se druge knjige novega zakona, spisane v grškem jeziku. Zatorej se je tudi celo latinsko sv. pismo, preloženo po trudu bodisi Hieronima bodisi kterege drugega, zvati jelo z imenom stara prestava.

In tako se nahaja ne le sv. pismo Ebrejsko, Kaldejsko, Grško in Latinsko, ki si je na veliko korist vsega krščanstva lahko tudi bolj revni človek omisli za srednjo ceno: ampak na prodaj je zdaj v tem stoletji tudi sv. pismo v Nemškem, Španjskem, Francoskem, Laškem, Ogerskem, Českem, Poljskem, Rutenskem in Možovitskem (Moshovitica) jeziku. A samo našim ljudem Kranjcem ali Slovencem (Carniolanis seu Slavis) še ni došla ta tolika sreča, da bi je imeli celo v svojem narečji. Kajti čeravno je čestitljivi mož g. Primož Truber novi zakon in druge pripravne knjige, in to, kakor sem vže omenil, tudi v Kranjsko narečje nedavno i marljivo i spretno prestavil iz lastnih in čistih virov: bilo je vendar treba, kedar onega moža vže bolj resna doba in nadložna

starost tlači ter v močeh zapušča, da so drugi dosnovali, kar je celemu sv. pismu doslej manjkalo ter ostalo za prestavo, pa izdali celo Kranjsko ali bolje Slovensko sv. pismo (Slavonica Biblia). Prikazala se je torej ta poslednji čas prevelika in neizrekljiva milost Božja tudi našim ljudem. Napočil je tisti veseli dan, kedar tudi Kranjci in Slovenci (Carniolani et Slavi) lahko vidimo in slišimo kranjski govoriti Boga samega, očake, pre-roke, aposteljne in evangeliste. In za to toliko usmiljenost in dobroto edinemu večnemu Bogu bodi hvala in slava vékoma. Amen.

Učiteljska zborovanja v Ljubljani.

II.

Občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“.

V dan 18. okt. t. l. ob 9. uri dopoldne v družbeni sobi „Slovenskega učiteljskega društva“
(v grof Blagajevi hiši na Šent-Jakobskem trgu).

(Dalje.)

Potem poroča blagajnik, g. Ivan Tomšič, takó:

„Slavni zbor!

Kakor kaže „imenik udov Slov. učit. društva“ je zadnje tekoče število 131. Izmej teh udov pa so štiri udje umrli: g. Ivan Šolar, bivši c. k. šolski nadzornik v Zadru, ki je bil več let podporni ud našemu društvu, in pa g. Franjo Hlafka, tudi podporni ud našega društva. A letos nam je pokosila nemila smrt dva prava, najstarejša uda našega društva. Ta dva uda, katerih izgubo naše društvo gotovo britko obžaluje, sta: g. Blaž Kuhar, bivši nadučitelj pri D. M. v Polji in tudi predsednik našemu društvu v ónih viharhnih časih, ko našemu društvu niso bili ugodni, in pa g. Josip Kavšek, bivši učitelj na Vinici. Dva uda sta iz našega društva izstopila. Ako teh 6 udov odštejemo, ostane našemu društvu še 125 udov. Mej temi je 23 podpornih in 102 pravih udov. Učiteljic šteje naše društvo samo 6, jako pičlo število, kar je gotovo znamenje, da se ženstvo jako malo briga za naše društvo. Teh 6 učiteljic službuje na kmetih, tedaj mej prostim národom; iz Ljubljanskega mesta ni pri našem društvu nobene učiteljice.

Lansko leto je štelo naše društvo 25 podpornih in 93 pravih društvenikov. Število podpornih udov se je torej letos za dva uda zmanjšalo, a število pravih udov je za 9 naraslo.

Društvo je imelo lanskega leta ob tej dôbi v gotovini 155 gld. 54 kr. Letni doneski društvenikov in drugi dohodki znašajo 94 gld. Vkupni znesek dohodkov 249 gld. 54 kr. Troški, kakor jih knjiga za izdajke kaže, iznosijo 176 gld. 72 kr. Ostaje torej v gotovini še 72 gld. 82 kr.

Troški lanskega društvenega leta so iznašali samó 63 gold. 80 kr., a letos so se pomnožili za 112 gld. 92 kr., a to zaradi tega, ker si je društvo po sklepu lanskega občnega zbora najelo stanovanje, katero največ denarja vzame.

Takó je bilo samó za stanovanje plačati v tekočem društvenem letu 139 gld. 41 kr. in drugih troškov, ki jih je stanovanje zahtevalo, bilo je 24 gld. 36 kr. Vse to kažejo dotični računi.

Za stanovanje, v katerem smo zdaj, plačuje se na leto 132 gld. 60 kr. Za oddajano sobo dobiva društvo na mesec po 5 gld. (na leto 60 gld.). Na društvo pride torej 72 gld. 60 kr., kar gotovo ni veliko, ako bi častiti društveniki svoje letne dohodke redno plačevali.

Društvo je bilo letos naročeno na časopis „Popotnika“ in pa na „Handbuch der speciellen Methodik v. Rob. Niedergesäss“. Celoletna naročnina na „Popotnika“ stoji 3 gld. 20 kr.; zgoraj omenjene knjige posamezni zvezki pa stojé po 25 kr.

Razven tega je društvo še kupilo na željo nekaterih društvenikov za društveno knjižnico dve knjigi, te so: 1. Šolske postave (1 gld. 50 kr.) in 2. Pajkove srbske pesni (45 kr.).

Vsi drugi troški, ki jih je imelo društvo za poštnino od sprejemnic na društvenike, kovrte i. t. d. so jako pišli, in iznosijo le 1 gld. 80 kr.

Iz gotovine 72 gld. 82 kr. treba bode še plačati „Handbuch der speciellen Methodik“, katero celo delo bode prišlo v 25 do 30 zvezkov po 25 kr. Stalo bode torej celo delo 7 gld. 50 kr. Do danes je izišlo 17 zvezkov; računa za te zvezke še nisem vzprejel.

Društveniki s svojimi letnimi doneski zelo zaostajajo in knjiga udov kaže, da se je teh zaostankov od 1879. leta do danes nabralo užé 125 gld. Treba bode društvenike opozarjati na redno vplačevanje letnih doneskov, posebno, ako si bode društvo tudi v prihodnje še najemalo društveno sobo.

Drugih dohodkov in troškov društvo ni imelo v pretečenem društvenem letu, zatorej prosim, da se to moje poročilo na znanje vzame, pregleda in od slavnega zbora potrdi.“

V pregledovanje računov izvolijo se tisti g. g. pregledovalci, ki bodo pregledovali račune pri društvu „Narodne Šole“ (namreč: g. g. M. Kovšca, Jos. Levičnik in M. Potočnik.)

Na vrsto pride razprava: „Ali in koliko bode sploh vplivala zadnja šolska novela na naše šolstvo.“

Gospod Lapajne: „Slavni odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ me je naprosil, naj bi o tej točki govoril. Tej želji je jako lahko vstreči; nastavljenemu vprašanju se z eno samo besedo odgovorí, namreč: „nič“. Na naše šole ne bode nova šolska postava (z 2. maja 1883. l.) nič vplivala. To smem trditi zlasti tedaj, ako imam pred očmi kranjske in primorske šole. Pa tudi z ozirom na štajerske in koroške šole smem reči, da bode nova šolska postava kaj malo vplivala. Naj že pregledujem novo postavo od začetka proti koncu, ali od konca proti začetku, nikjer ne najdem paragrafa, kateri bi bistveno izpreminjal zdanje šolske razmere. Na Kranjskem in Primorskem ostane 6letna hoja v šolo, na Štajerskem in Koroškem pa 5letna, ako občine za polajševanje prosile ne bodo. Paragrafi te postave, ki govoré o učiteljskih izobraževaliških, o učiteljskih preizkušnjah, o veri šolskih voditeljev, o vedénji učiteljevem — so tako sestavljeni in tako glaseči, da ne bodo nič bistveno vplivali na zdanje razmere slovenskega učiteljstva. Le nekateri paragrafi se mi zdé, da bodo segali tudi praktično v naše slovenske šolske razmere. Za svojo osebo nisem kaj posebno vesel paragrafa, ki hoče kar naravnost poludnevno poučevanje na kmetih vpeljati.

Taka šolska uredba po mojem prepričanji šolsko izobraženje zelo ovira, kmetu pa kaj malo materijelne koristi donaša; kajti za domače delo je tisti dan, ko otrok v šolo gre, večinoma izgubljen, če je celi dan ali le pol dneva v šoli. V zvezi s tem paragrafom je oni paragraf, ki dopušča, da se bode enemu učitelju natvorilo pri poludnevem pouku sto učencev. Ta določba mi radi tega ni po volji, ker bode ovirala, da bodedo po slovenskih deželah še dolgo pogrešali potrebno število novih šol in novih razredov. Pri vsem tem nas pa ta paragraf ne straši, ker ni ovržen oni dobri paragraf v prejšnjih šolskih postavah, po katerem se mora nova šola ustanoviti povsod, kjer se v okrogu štirih kilometrov nahaja 40 otrok. Ta določba se je vzprejela tudi v postavo z 2. maja 1883. l. (§. 59.)

Praktičnega pomena je menda v tej noveli najbolj §. 3., ki določuje učne predmete. Ostane sicer gledé predmetov vse pri starem, le gledé realij se poudarja, da naj se

jemlje to, kar je učencem najumevnejše in kar je najimenoitnejše.*) Telovadba za deklice ne bo več obligatna. To je v nekaterem obziru prav, da se bodo deklice učile ročnih del takrat, ko bodo dečki telovadili. V zdravstvenem obziru in s pedagoškega stališča je vendar učiteljem, zlasti pa učiteljicam svetovati, da bodo sim ter tje tudi deklicam privoščili lahke telovadne igre in vaje.

Po besedah se po mojem mnenji ta najnovejša postava torej malo od temeljne šolske postave (od l. 1869.) razlikuje. Mej vrstami te postave, iz okoliščin, pod katerimi se je ona rodila, pa veje poseben duh, katerega moram omenjati in posebno poudarjati. Nova šolska postava (novela) hoče imeti dobre, ne predrage in pa praktične šole.

Tako želi tudi zdanji učni minister. Dobro se spominjam, da je pri neki priliki v državnem zboru trdil: Mladina naj se uči veliko, pa na lahki način. Zoper to načelo se je po slovenskih šolah do zdaj sim ter tje kaj zgrešilo. Temu niso bili vsikdar učitelji krivi, marveč tudi ukazi raznih šolskih gospok. Izdani učni načrti in nāvodi k poučevanju so v nekaterih deželah preveč teoretični, nakladajo nekaterim šolam preveliko breme teoretičnih nauk in prezirajo zlasti važnost materinskega jezika. Zavoljo tega je želeti, da se bodo učni načrti v kratkem pregledali. Kranjski učitelji se nadejamo, da bode prihodnja deželna učiteljska konferenca pregledala in popravila učni načrt od l. 1874. in navod k poučevanju od l. 1879.

O najvažnejših določbah v tej postavi hočem na zadnje govoriti, namreč o meščanskih šolah. Splošni ljudski učitelji so novo postavo kot navadno vzprejeli, meščanski učitelji in prijatelji meščanskih šol pa z velikim veseljem. V prejšnjih postavah sta bila namen in pravno stališče teh šol nejasna in ne natanko določena. Nova postava pa pravi: Vsaka meščanska šola je redna pripravljevalnica za učiteljišča in za strokovne šole (kmetijske, obrtnijske, kupčijske učilnice); vsaka meščanska šola mora biti pripravljevalnica za praktično življenje, imeti mora torej po kmetih kmetijski, po mestih obrtnijski značaj. Zavoljo tega mora pa tudi vsaka meščanska šola v smislu ukaza z 8. junija t. l. nov načrt izdelati in ministerstvu v potrjenje predložiti. Teh novih določeb morali bi tudi Slovenci veseli biti, ako bi le več meščanskih šol imeli. Toliko pa je gotovo, da začetkoma le slabo obiskovana meščanska šola v Krškem ostane pri življenju ravno na podlogi te postave, če bi tudi takega velikega dobrotnika in podpornika v prihodnje ne imela, kakor ga ima zdaj. Želeti pa bi bilo, da bi nova šolska postava vzbudila več meščanskih šol, zlasti na Kranjskem.

Kjer ni dosta otrok, v malih mestih in trgih, kjer je samo 200, 300 ali 400 otrok, ni priporočevati meščanske šole; v takih krajih se shaja s štirirazrednico ali s peterozredno ljudsko šolo. Če pa šteje šola čez 500 otrok, kakor v Idriji, ali pa čez 600 samih dečkov, kakor jih ima druga mestna šola v Ljubljani, ondi je na vsak način priporočati, da se ustanovi vrh ljudske šole še meščanska učilnica s tremi razredi. Ljubljana in Idrija ste edini mesti, kjer je treba radi večega napredka v obrtnji obrtnijskih meščanskih šol. Ustanovitev teh ne bi zahtevala nikakor novih velikih troškov. V Ljubljani in Idriji je v novih šolskih poslopih dosta prestora. Ako se ustvarijo novi razredi meščanske šole, opustiti se more pa eden ali drugi paralelni razred ljudske šole. Napravo meščanskih šol na korist več praktične izomike našega národa bi jaz živo priporočal dotičnim šolskim oblastim. Denašnji zbor pa naj izvoli skleniti, da se to moje priporočilo po odboru našega društva priobči primernim šolskim oblastnijam.

(Dalje prihodnjič.)

*) To se pisatelju uvodnega članka v „Učit. Tov.“ od 1. oktobra posebno važno zdí, češ, da ljudske šole ne postanejo preveč realke. Z ene strani ima g. pisatelj prav, zlasti če se misli, da so učenci v jeziki dobro izurjeni, ko prestopajo iz ljudske šole tudi v druge učilnice; za praktično življenje je pa zopet zelo važno, da se realije pridno góje.

Opis Krškega okrajnega glavarstva.

I. L.

(Dalje.)

Cerklje.

Zemljepisni del.

V tej župljanski občini je samo Cerkljanska šola. Ljudí šteje šolska (župljanska) občina 2490. Pod politično občino Cerkljansko pa spada 4439 ljudi. Mladine za šolo ugodne je 120 dečkov, 132 deklic, ter 252 za vsakdanjo in 70 za nedeljsko šolo. Šolo obiskajoče mladine je pa 200. Šola je enorazredna. (Ubogi učitelj!) Mali hribi v tej skozi in skozi na ravnem polji ležeči občini so: Mali in Veliki breg ter Mraševski vrh. Skozi Cerkljansko občino tečete: Krka in Sava. Krka se nad Čatežem v Savo izliva. Pašniki in neobdelana tla so: Cerkljanska gmajna, Češenjska in Hrastovska, potem Gaziška gmajna, malo obrastena z gozdnim drevjem in grmovjem. Njive in vinogradi (Gaziški) niso posebno dobro obdelani, ker ljudem gnoja in živine pomanjkuje. Imena vasí v tej občini so: Boršt, Gazice, Hrastje, Češnjice, V. Mraševo, Krška vas s podružnico sv. Mohora in Fortunata, Račja vas, Zasap, Zasavje, G. Skopice, D. Skopice, Zupeča vas, Cerklje z župljansko cerkvijo sv. Marka.

Zgodovinski del.

Cerkev je bila zidana leta 1689. Za prvega župnika se ne more vedeti, ker so gospodje vikarji iz Krškega hodili v Cerklje božjo službo opravljat, kajti v Valvazorjevih časih so bile še Cerklje podružnica Leskovška. Šola se je zidala leta 1873. Popred je bila šola v drugi hiši skozi 19 let. Prvi učitelj je bil Jože Čerin, zdaj v Toplicah pri Zagorji.

Sv. Duh.

Zemljepisni del.

Tukaj je župnina, ki šteje 1553 ljudi. Lastne politične občine tukaj ni, ampak vasí te župnine spadajo pod Krško in Raško politično občino. Vsa župnina se razprostira po prijaznih hribih, ki so obraščeni z vinogradi, gozdi, njivami, travniki in s pašniki. Sledeče vasí so v tej župnini: Apnenik (Gorenji in Dolenji), Adro, Jelševce, Smečec, Mali in Veliki Trn, Verhulje, Dolec, Dole, Lomno, Srednji Art, Češnjice, Dolenja in Gorenja Lepa vas, Kalce, Kočno, Žejno, Nova Gora, Pijana Gora. Redne šole v tej občini nimajo, le za silo poučuje orglavec v majhni sobici šolsko mladino. Župljanska cerkev sv. Duha ima podružnice: sv. Andreja v Dolicah, (cerkev je 16. stoletja zidana v gotičnem slogu), sv. Primoža in Felicijana v Lepi vasi, in sv. Vida v Ravnem. Duševno in materijelno blagostanje ljudstva je kljubu temu, da je zemlja rodovitna in dobra, v obče nepovoljno. Vzrokov temu je mnogo in raznovrstnih.

Zgodovinski del.

Župnina se je tukaj l. 1793. ustanovila; prej je spadal sv. Duh k Raki. Tukaj je bil župnik Žakelj — Ledinski — znamenit pesnik in pisatelj slovenski. Umrl je tukaj 26. aprila 1868. l.

(Dalje prihodnjič.)

D o p i s i

Iz Sežanskega okraja. Učiteljsko društvo za Sežansko-Komenski okraj zboruje v dan 22. nov. t. l. ob 9. uri predpoludne v Nabrežini. — Dnevni red: 1. Praktično poučevanje; uči g. Fr. T. 2. Predsednikov pozdrav. 3. Prebere se zap. min. zbora. 4. Kritika o poučevanem. 5. Opazke; predava g. A. K. 6. Dodatek popravljenim pravilom. 7. Razni nasveti. **Odbor.**

Iz Gorenjskega, 28. oktobra. (Slavnost in veseli dan v Cerkljah.) Odkar se piše zgodovina slovenskega šolstva, ni jej menda še bila prilika, v svoje liste uvrstiti o učiteljskem osebji našega národa kaj enacega in toliko častnega, kot v teku letošnjega leta. Presvetli vladarji avstrijski ozirali so se sicer v svoji milosti v teku let tudi od časa do časa na učiteljstvo naše mile domovine Kranjske, in skazovali mu dokaze svoje najvišje naklonjenosti; — v toliki meri pa, kakor so zdanji presvetli cesar in vladar Franc Jožef I. letos odlikovali učiteljstvo naše dežele, se do zdaj še ni zgodilo. V taki mali kronovini, pa ob enem petero dekoriranih učiteljev, to ni le posebna čast odlikovancem, ampak odlikovan je s tem ves učiteljski stan.

Razmere zabranjujejo nam, govoriti o tem bolj obsirno; le toliko naj omenimo, da kdor je opazoval poznejih 10 let učiteljstvo naše dežele, videl je, da je hodilo ono dvojno pot. Pozorno okó naših rodoljubov sledilo je dejanjem učiteljev obeh strank; — rezultat pa je danes očiten in razgujen pred vsem svetom, ter se izreče z besedama: »Venec značaja!«

Kakor je znano, bil je mej odlikovanimi tudi mnogospoštovani gospod Andrej Vavken, nadučitelj, orglavec in cerkveni skladatelj, c. kr. poštar in župan v Cerkljah, kateremu je bila 25. oktobra njegova dekoracija (zlati križec za zasluge) izročena na tako častni in slovesni način, da o tem nikakor molčati ne moremo.

Prijazno Cerkljansko vas marsikdo pozná, — kdor je pa ne, mu povemo, da stoji ona v eni najlepših ravnin prekrasne Gorenjske strani, in da človeku srce kar veselja igra, ako se sprehaja po njej in po prijetnih poljih in livadah njene okolice. — Zalo in prostorno Cerkljansko šolsko poslopje bilo je užé zgodaj v jutro 25. oktobra obstavljeno z šibkimi mlaji; iz oken pa je vihralo več cesarskih in národnih zastav. Zeló enako je bil okinčan tudi gosp. nadučiteljev zasebni dom, kjer on navadno stanuje. Ob 9. uri oglasil se je iz zvonika veličastno-doneči glas velikega zvona, ki je bližnje in daljne stanovnike obsirne Cerkljanske župnije, katera šteje nad 5000 duš, klical k sv. maši, oznanjeni užé prejšnjo nedeljo na 10. uro. Iz domače in od vseh vasí obsirne okolice vrela je k šoli praznično oblečena šolska mladina obojega spola: dečki imeli so na klobukih šopke iz zelenja in jesenskih cvetic; marsikaterega prsi ozališane so bile tudi s spominsko svetinjo na našo preslavno 600letnico. Okolu 1/2 10. ure pripeljal se je iz Kranja občeljubljeni in velespoštovani blagorodni gospod c. kr. okr. glavar Josip Merk, in ustavil se na gosp. nadučiteljevem domu. Enako dohajali so od razuih strani povabljeni g. g. gosti izmej dohovstva, kakor tudi od blizo in daleč učiteljski sobratje, ki so z gosp. Vavken-om enacega mišljenja in srca. Ko ura odbije 3/4 na 10, zapojó milo-glasno (moll-accord) ubrani zvonovi v tako prijetnem in veličastnem quartett-pritrkovanju, da se je človeku srce kar radosti topilo v prsih. Blagorodni gosp. okrajni glavar, v paradni državni opravi, gosp. nadučitelj Vavken in pri njem zbrani g. g. duhovniki in učitelji sobratje se napotijo proti cerkvi. Ondi pričakujejo jih g. g. domači duhovniki, Cerkljanski občinski odbor, c. k. žandarmerija v polni paradi, in še nekaj družih vaščanov. Za tem pride v vrsti šolska mladina, na čelu s šolsko, njej ob stranéh pa s cesarsko in národno zastavo iz šole proti cerkvi, kjer se je postavila po sredi v dveh vrstah. Za blagorodnega gosp. okr. glavarja priredjen je bil klečalnik na evangeljske strani; — drugi g. g. gosti zasedeli so stole po obeh stranéh. Ko pristopijo preč. g. župnik Anton Golobič k altarju, zadoné krepki glasovi veličastnih orgelj po prostranem, jako prijaznem, svetlem in zálo okinčanem svetem hramu. Gospod Vavken pokazal nam je, da so mu orglje, katere prebira že nad 25 let, popolnoma pokorne; ničmanj dokazalo nam je cerkveno petje Cerkljansko, da se mu na Kranjskem zunaj mest le redko kje še najde pár. Po skončani sv. maši zapustili so mej veselim pritrkovanjem cerkev najpred blagorodni gosp. okr. glavar z povabljenimi gosti vred, in so ostali na prijaznem prostoru pred njo; šolska mladina pa se je zopet vrstama vračala v šolo, in sicer vsa v učno dvorano II. razreda, ki je bila za praznovanje slavnosti posebno lepo, primerno in okusno ozališana. Užé ob stopnicah, ki peljejo iz spodnje veže v nadstropje, vila se je vrh ograje zala kita iz živih cvetic po vsi dolgosti. Nad vhodom v šolsko dvorano bil je iz zelenja narejen napis: »Mladina Vas pozdravlja!« Glavna stena šolske dvorane imela je prav svečani obraz. Na prostorni stopnični estradi, ki je bila pregrnjena z rudečim škrlatom, stala je z lepo preprogo ogrnjena miza; na njej nahajal se je v krasni vázi velik cvetlični šop. Za mizo visela je v simetrični višavi na steno

obešana velika slika Njih Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. v širokem zlatem okviru, opasana okrog in okrog z zalim vencem iz živih cvetic. Ob obeh stranéh razgrnjeni ste bili pol napošev zastavi cesarska (črno-rumena) in avstrijska (belo-rudeča); drugi deli stene bili so obstavljeni in okinčani z oleandri in enakimi visoko-rastečimi zelenjavami. Tudi zadnja stena okinčana je bila ob stranéh šolsko-muzejske omare s pol napošev razgrnjenima zastavama, z avstrijsko in narodno.

Ko je mladina zasedla nakazana ji mesta, grejo za njo blagorodni gospod okrajni glavar, gosp. nadučitelj Vavken in povabljeni g. g. gosti, pa tudi ljudstva toliko, kar ga je moglo v dvorano. Prva dva (blagorodni gospod glavar in gospod nadučitelj) vstopita se na najvišje mesto estrade, g. g. gosti pa njima nasproti ob stranéh. Blagorodni g. glavar prebere dotični dopis njegove ekscelence c. kr. ministerskega gospoda predsednika in visocega c. kr. deželnega predsedništva; omeni potem s kratkimi besedami zaslug gosp. Vavken-a kot dolgoletnega nadučitelja in župana, za kar so mu Njegovo Veličanstvo presvetli cesar milostno blagovolili podeliti »zlato križ za zasluge«, katerega mu ima zdaj čast izročiti. V trenutku, ko je pripeljal blagorodni g. glavar g. Vavken-u križec na prsi, zagromi pok topičev ne daleč od šolskega poslopja. Gospod Vavken se na to s kratkimi besedami gospodu glavarju zahvali za tako imenitno odlikovanje; ganjenost po dvorani pa je bila tolika, da je gospod nadučitelj komaj zvršil svoj govor. Za tem zadoni v izvrstno-ubranim čveterospěvu cesarska himna. Po odpeti prvi in zadnji kitici stopi pred dekoriranega gosp. Vavken-a najpred vrli, mnogospoštovani in občečislani domači gosp. župnik Anton Golobič, ter mu s prelepimi, pač od dná duše in srca izvirajočimi besedami čestita k toliki častni odliki. V tem govoru omenja gosp. Vavken-evih zaslug, ker užé čez $\frac{1}{4}$ stoletja deluje v Cerkljah kot marljivi in neutrudeni nadučitelj; oménja njegovega mnogoletnega delovanja kot župan; posebno priznava pa tudi njegovo veliko vnemo za cerkev kot organist, pevovodja in skladatelj, ter se prav primerno izrazi, da se o njem (ker je družinski oče) sicer ne bo moglo reči po besedah Vodnikovih: »Ne hčere, ne sina po meni ne bo«, pač pa v oziru na njegove prelepe skladbe: »Dovolj je spomina, me pesme pojó«, ker napevi njegovi zagotovljujejo mu častni spomin do poznih prihodnjih časov.

Čestitali so dalje še gosp. Vavken-u: deček — šolar v imenu svojih tovarišev, deklica — šolarica v imenu svojih tovarišic; eden zmej občinskih odbornikov v imenu srenjskega zastopa, vrli učitelj gosp. Nikolaj Stanonik pa v imenu navzočih sobratov. Po skončani tej slovesnoti odhajala je šolska mladina vrstama iz učne dvorane v sprevedu proti gosp. Vavken-evemu domu, in se ondi ustavila v vrsto ob stranéh ceste. Za njo šli so: gospod okr. glavar, gospod nadučitelj, in zbrani g. g. gosti. Ubrano pritrkovanje in mogočni strel nadomestovala sta godbo.

Opoludan bil je slavnostni banket na gosp. Vavken-ovem domu. Gosp. okr. glavar odlikoval je oba dekorirana g. g. učitelja kranjskega okraja (Vavken-a in Levičnik-a [kateri poslednji je bil tudi mej gosti navzoč]) s tem, da sta mu sedela na najčastnejšem mestu ob desnici in levisi. Da taki obedu ne minejo brez napitnic, je znano. Prvo je napravil gospod Vavken na presvetlega cesarja in vladarja Franca Jožefa I.; pozdravljena je bila z burnim »živio-« in s »slavo-klicem«, s petjem cesarske pesmi in z mogočnim strelom. Potem je napil gospod glavar dekoriranemu gospodu nadučitelju; ta se zahvali za nasprotno napitnico najprej gospodu glavarju; potem vzdigne časo na čast visokorodnemu g. deželnemu predsedniku baronu A. Winkler-ju, v česar imenu se zopet gospod glavar zahvali. In potem je sledilo napitnic še brez števila; izvrstno petje vpletalo se je vmes kot prezali duševni venec; harmonija in zabava bila je prav »židana«; — ni čudo torej, da je nastopivša noč prehitela vesele goste še pri mizi. Kdo bi ne sedel rad v tako prijetni prijateljski družbi, in na kraji, kjer je »dobro biti«. Precej pozno odhajali so še le eni gospodje; nekaj jih je ostalo še zbranih, ker je dobra volja sledila še »dalje«.

Zgodovina Cerkljanske župnine, šole in občine je tedaj pomnožena vsaka z novim listom, na katerem bodo še pozni nasledniki in rodovi brali z neizbrisljivimi črkami zapisano: 25. dan oktobra 1883. l. ostane v Cerkljah nepozabljiv.

Rodoljub P—i.

Iz okolice Ljubljanske. Nekaj statističnih dat o številu in o hoji v šolo za šolo ugodnih učencev in učenk v mojem razredu. — S početkom šolskega leta 1882/83. bilo je vpisanih 78 dečkov in 69 deklic. Od teh so mej letom 4 (2 dečka in 2 deklici) umrli, 4 so se izselili (2 dečka in 2 deklici), 1 deček je bil zaradi bolezni oproščen pouka, 6 (2 dečka in 4 deklice) pa nij hodilo v šole. Po tem takem je bilo 132 šolo obiskujočih otrok, in sicer 71 dečkov in 61 deklic. — Minulo šolsko leto imelo je, ker je bila šola nekaj časa zaradi bolezni zaprta, le 185 šolskih dni. Šolsko obiskovanje je bilo v obče povoljno, nekatere mesece boljše, nekatere slabije, kakor je razvidno iz naslednjih dat.

V šoli je bilo:

vse šolske dni	m. sept.	1094	otrok, mesto	1320,	tedaj je bilo ta m.	zamujenih	226	poludni.
» » » »	oktob.	1999	» »	2772,	» » » » »	» »	773	»
» » » »	novbr.	2031	» »	2640,	» » » » »	» »	609	»
» » » »	decbr.	1023	» »	1320,	» » » » »	» »	297	»
» » » »	jan.	1856	» »	2376,	» » » » »	» »	520	»
» » » »	feb.	1800	» »	2112,	» » » » »	» »	312	»
» » » »	marc.	1545	» »	2112,	» » » » »	» »	567	»
» » » »	apr.	2080	» »	2772,	» » » » »	» »	692	»
» » » »	maja	1883	» »	2508,	» » » » »	» »	625	»
» » » »	jun.	2084	» »	2772,	» » » » »	» »	688	»
» » » »	jul.	1119	» »	1716,	» » » » »	» »	597	»

Vkup bilo je tedaj skozi vse šolske dni minulega šolskega leta le 18.514, mesto 24.420 šolo obiskujočih otrok pri pouku. Zaznamovati mi je tedaj bilo to leto 5906 zamujenih poludni. — Po teh številih bilo je povprek vsak mesec po 1683, mesto 2220 šolo obiskujočih učencev v šoli; istotako vsak mesec po 537 zamujenih poludni. Povprek pripada tedaj vsakemu šolo obiskujočemu otroku po 44 zamujenih poludni na leto, ali po 4 na mesec. Zamudil pa je najrednejši učenec le dva poludneva skozi vse leto, a najnerednejši 156 poludni. — Največ učencev — 127 — je bilo pri pouku v dan 24. novembra m. l. in najmanj — 45 — v dan 10. sušca t. l. — Število vseh otrok, ki so bili vse dni šolskega leta v šoli, kaže, da bi bilo povprečno na dan po 100 otrok v šoli. Res 100 jih je bilo le devetkrat; 114krat bilo jih je nad 100, a 62krat manj kakor 100 pri pouku. — Skozi vse leto izostalo je manj ko 20krat od pouka: 35 učencev, manj ko 50krat: 49 učencev, in nad 50krat: 54 učencev. — (Zadnjim pristeta je tudi šestorica onih, ki šole obiskovali niso.)

Iz Ljubljane. Novim načelnikom za oddelek ljudskih šol v naučnem ministerstvu je bil v dan 1. t. m. imenovan namestniški sovétnik German iz Prage, rodom in duhom Čeh. Ker je užé v Pragi mnogo let deloval v deželnem šolskem svétu na prosep českemu ljudskemu šolstvu in ker se zdaj Nemci zarad tega imenovanja nad naučnim ministrom zelo jezé, se nadjamo, da bo de novi načelnik tudi slovenskemu ljudskemu šolstvu prijazen, kar bi bilo posebno nam in našim koroškim in štajerskim bratom iz srca želeti. Dobro došel!

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na jednorazredni ljudski šoli v Št. Gotthardu izpraznjena je učiteljska služba s slovenskim učnim jezikom in z letno plačo 450 gld., kakor túdi s prostim stanovanjem v šolskem poslopji. Prošnje za to službo oddajajo se pri podpisnem c. k. okrajnem šolskem svétu do 15. decembra t. l. C. k. okrajni šolski svét v Kameniku v dan 9. novembra 1883. l. — Na jednorazredni ljudski šoli v Krašinjci s slovenskim učnim jezikom razpisuje se učiteljska služba z letno plačo 450 gld. in s prostim stanovanjem v šolskem poslopji, v definitivno podeljenje do 15. decembra t. l. Prošnje za to službo vlagajo naj se pri podpisnem c. k. okrajnem šolskem svétu. C. k. okrajni šolski svét v Kameniku v dan 9. novembra 1883. l.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Göderer dobil je II. in g. Fr. Češark III. učit. službo pri ljudski šoli v Kočevji. — G. Leop. Pegam, učitelj v Sorici, dobil je učit. službo v Preloki in g. Jan. Lokar, IV. učit. službo v Črnomlji. — G. Fr. Kavčič, učit. v Dragatušu, dobil je nadučiteljevo službo pri Devici Mariji v Polji (pri Ljubljani). — G. Črnè, učitelj na Vrhniku, dobil je III. učit. službo, g. Svetina, učitelj v Šmariji, pa II. učit. službo ravno tù. — Gospodičina Julija Gula, učiteljica v Dolskem, dobila je II. učit. službo na Brezovici. — G. Jos. Medic, nadučitelj v Kranjski Gori je za trdno postavljen, in II. učit. službo tù dobila je gospodičina Neža Droll, zač. učit. v Blagovici. — G. Likoza pride zač. v Olševke. — Gospodičina Jul. Borovsky je zač. postavljena k sv. Križu, in gospodičina Josipina Kronabetvogel pa za trdno v Zagorje (Töpl. - Sagor) v Litijskem okraji. — Gospodičina Rozina je za trdno postavljena na IV. učit. službo v Žužemberku. — G. Gregor Koželj, učitelj v Šent-Gotthardu, pride v Ljubno na Gorenjsko. — G. Vencelj Sturm, učitelj v Metliki, gre v pokoj.

Listnica upravníštva. Gospodu Josipu Svetinu, učitelju v Šmariji: 3 gld. kot naročnino na „Učit. Tov.“ vzprejeli; vpisali 1 gld. 50 kr. za II. pol. l. 1882. in 1 gld. 50 kr. za I. pol. l. 1883. — Vse čt. gg. naročnike, ki so z naročnino na „Učit. Tov.“ še na dolgu, uljudno prosimo, da jo izvolijo prej ko mogoče poravnati.